

Státní okresní archiv Cheb

Cech krejčích Aš

1608–1858

Inventář

EL NAD č.: 1538

AP č.: 1569

PhDr. Jana Kolouchová

Cheb 2015

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	5
III. Archivní charakteristika archivního fondu	6
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	7
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení pomůcky	8
Seznam použitých pramenů a literatury	9

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	10
Inventární seznam	11

I. Vývoj původce archiválií

S rozvojem řemeslné výroby ve městech jsou spjaty i počátky bratrstev a cechů.¹ Nejenže měly působnost z hlediska spolčování, ale také sehrály svou úlohu v otázce sociální a náboženské. Charakter bratrských sdružení se postupně rozšířil o vlastní hospodářské zájmy jednotlivých řemesel a od 14. století vznikaly první cechovní organizace, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.² Ke slučování se městských řemeslníků v rámci jednoho nebo více výrobních oborů docházelo pod heslem „Amor et paritas.“³

Cechovní organizace měly svoji pevně stanovenou hierarchii. V jejich čelech stáli cechmistři spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Jejich volba musela být potvrzena městskou radou nebo vrchností. Cechmistr měl výkonnou a soudní moc a v první řadě dbal na dodržování statutárních stanov.⁴ Statuta neboli artikule určovala pravidla fungování cechu, obsahovala normy pro provoz a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnických učňů a reflektovala i zásady dobrých mravů. Obvykle byla uložena v pokladnici spolu s privilegii, pečeti a ostatními písemnostmi, ale také s cechovním majetkem.⁵

Cechy dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin, kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy tovaryšů, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly nekalou soutěž a kontrolovaly přijímání nových mistrů. Starobylé zvyklosti a vnitřní uspořádání přísně dodržovaly.⁶

Důležitou osobou pro zřízení a chod cechu byl tzv. „obman.“⁷ Zatímco například v Chebu a jiných městech docházelo ke komunikaci mezi cechy a městskou radou, situace v ašské oblasti byla poněkud jiná. Odlišnost byla dána držbou panství. Cechy zde byly podřízeny přímo vrchnosti v podobě významného rodu Zedtwitzů. Jejich držba územně

¹ Bratrstvo je chápáno ve smyslu dobrovolné organizace řemeslníků, zakládané původně z náboženských důvodů, cechem se rozumí řemeslnická korporace, jejíž členové museli být všichni příslušníky řemesla. Blíže SCHULZ, Knut. *Handwerk, Zünfte und Gewerbe. Mittelalter und Renaissance*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2010, s. 57.

² SIEGL, Karl. *Alt-Egerer Zunftleben*. Eger : J. Kobrtsch & Gschihay, 1916, s. 5.

³ Tj. Láska a rovnost.

⁴ PÁTROVÁ, Karin. *Řemeslnické cechy v Brandýse nad Labem : polovina 16. – polovina 19. století*. Stará Boleslav : Oblastní muzeum Praha – východ v Brandýse nad Labem, 2010, s. 5.

⁵ SCHULZ, K. *Handwerk*. s. 57–60.

⁶ Srov. SIEGL, K. *Alt-Egerer Zunftleben*. s. 13–15.

⁷ „Obman“ je doložen i na území Chebska, kde v době jagellonské byl z řad tzv. vnitřní rady volen radní, který reguloval veškerou produkci v rámci svěřeného oboru. Pobíral část příjmů cechovního mistra formou pravidelného platu. Podléhali mu tzv. „přísežní mistři“ (Geschworene Meister), jejichž počet kolísal od dvou do čtyř a byli pravidelně každý rok obměňováni. Blíže HALLA, Karel a kol. *Umění gotiky na Chebsku*. Cheb : Galerie výtvarného umění v Chebu, 2009, s. 113.

spadala do hranic ašského výběžku, který současně tvořil i geografický rámec působnosti cechovní soustavy. Centrem řemeslné výroby byla sice Aš, ale ta pod sebou sdružovala i další místa, jako jsou např. Hranice, Podhradí, Krásná, atd.⁸

První zmínky o cechovní organizaci krejčích pochází na našem území již z počátku 14. století.⁹ I v ašské oblasti jsou první statuta spojena s tímto cechem. Nejstarší cechovní řád z roku 1591 je určen právě krejčím a ševcům.¹⁰ Originál se nedochoval, jen přepis pocházející z roku 1865, který je opatřen podpisem Hanse Ulricha a Adama Zedtwitze. Zároveň byl zveřejněn i jmenný seznam členů cechu, jež působili na konci 16. století. Jednalo se o Heinricha Gerstnera, Nicol Jahna, Augusta Lohra, Ludwiga Fuchse, Nicolu Paumana a Nicolu Egermana, všichni působili v Aši. Dále pak Hans Wolrab a Hans Pennerle z Podhradí a Wolf Stör z Hranic.¹¹

Krejčovství je řemeslo, které se zabývá výrobou, opravami a úpravami šatstva, oblečení a oděvů. V oděvnickém průmyslu stálo vzhledem k nepostradatelnosti výrobků v každodenním životě na prvním místě jako nejdůležitější a nejvíce rozšířené odvětví. Dlouho nebyl dělán rozdíl mezi krejčím, který šil pánské šaty, a krejčím, který šil dámské. Jeho prací bylo vše, ale co nechtěl šít, předával švadleně. Díky svému zaměření se často dostávali do sporu s kožešníky, kteří si nárokovali i nakupování a stříhání sukna, a tím zasahovali do jejich oboru. Na druhou stranu krejčí bývali často kožešníky viněni, že podšívají oděvy kožešinami.¹²

Kniha mistrů zaznamenala i jmenný seznam z roku 1656. Zmíněni jsou např. Abraham Schuster, Nicolaus Pantzer, Christoph Eberhart, Adam Berckman, Nicol Schuster, Heinrich Schuster a Christoph Hölzel. V 18. století působili na Ašsku např. Johann Korndöfer, Johann Wolf Müller, Erhard Martin a Goerg Michael Künzel.

Stejně jako u ostatních řemesel bránilo dalšímu vývoji cechu krejčích jeho konzervativní uspořádání. Již od 17. století docházelo k postupnému úpadku celé cechovní soustavy a ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, což se ale příliš nedodržovalo. K tvrdším postupům bylo přistoupeno za vlády Karla VI., kdy byl 16. listopadu 1731 vydán Generální cechovní patent pro české země, kterým mj. byli pověřeni dozorem nad cechy

⁸ ALBERTI, Karl. *Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirkes* IV. Asch : Selbstverlag, 1940, s. 677.

⁹ WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách 1526–1620*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909, s. 621.

¹⁰ Blíže ALBERTI, K. *Beiträge* III, Asch : Bezirkslehrervereins Asch, 1937, s. 357.

¹¹ TÝŽ, *Beiträge* I, Asch : Bezirkslehrervereins Asch, 1934, s. 211.

¹² WINTER, Z. *Řemeslnictvo*.

cechovní inspektoři. Dne 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule pro cechovní pořádky dědičných zemí českých, které sjednotily cechovní předpisy především v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, jejich mzdové podmínky a získání mistrovského práva.¹³

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo postupně k rušení některých cechů a nové se již nezřizovaly. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat živnosti i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby.“ Tím vznikla kategorie svobodných živností, která nevyžadovala cechovní organizaci.¹⁴

Rozsudek zániku výše nastíněné cechovní soustavy učinil František Josef I. svým císařským patentem č. 227, jímž dne 20. prosince 1859 vydal Živnostenský řád platný od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu. Všechny dosud platné předpisy o nabývání živnostenských, továrních a obchodních oprávnění, dále i všechny starší a s tímto živnostenským řádem neslučitelné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Cechy byly zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na jejich činnost a tradice.¹⁵

Kdy přesně cech krejčích v Aši ukončil svou činnost, není možné s jistotou určit. Působil ještě 25. ledna 1858, kdy byli mistrem jmenováni Johannes a Friedrich Wunderlichové, oba synové mistra Michaela Wunderlicha. Lze však předpokládat, že svou činnost cech ukončil koncem dubna roku 1860. Nově vzniklé Společenstvo ševců a krejčích v Aši přímo navázalo na činnost cechů. Jeho statuta jsou datována 2. červnem 1861.¹⁶

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Dle záznamů v přírůstkové knize byly dne 29. června 1960 předány do archivu dokumenty MNV Aš. Jednalo se o 241 balíků z let 1945–1955 bez bližšího označení obsahu spisů a byly zaevidovány pod č. př. 114. O nakládání s dokumenty u původce či jejich uložení před převzetím do archivu se nedochovaly žádné písemné informace.

Obě úřední knihy vzniklé z činnosti cechu krejčích v Aši mají zachovalou předchozí signaturu. Ta však nevznikla u původce fondu, nýbrž v pozdější době. V prvním případě

¹³ Více PÁTROVÁ, K. *Řemeslnické cechy*, s. 10.

¹⁴ TAMTÉŽ, s. 11.

¹⁵ TAMTÉŽ.

¹⁶ SOKA Cheb, *Společenstvo obuvníků a krejčích*, EL NAD 745, kar 1, fas 1.

se jedná o 149, 339 H a ve druhém 158 a 342 H. Ztráty, zničení nebo poškození dokumentů před převzetím do archivu však nejsou doložené, nicméně jsou zřejmé.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech krejčích Aš je torzovitého charakteru a obsahuje archiválie z let 1608–1858. V Knize mistrů cechu (inv. č. 2) se nachází prius z roku 1619. Zápisy v knize jsou vedeny a datovány až rokem 1656, ale období před obnovením původních statut je také zaznamenáno a podává informace o předchozích mistrech. Ve spisovém materiálu se nachází prius rok 1655. Opis cechovních artikul byl pořízen až roku 1786, ale odkazuje se již na rok, kdy Zedtwitzové přislíbili udělení nových statut (inv. č. 3).

Po převzetí dokumentů MNV Aš do archivu došlo k vytrídění cizích původců, a tak byl vyřazen i archivní fond Cechy Aš (EL NAD 243). Při zpracování archivního fondu Cechy Aš roku 2011 bylo rozhodnuto o novém přerozdělení podle původců na jednotlivé cechy či sdružení cechů. Písemnosti vzniklé z činnosti cechu krejčích byly převedeny do nově vzniklého fondu Cech krejčích Aš (EL NAD 1538), Úřední záznam č. 128/2011 ze dne 24. listopadu 2011, č. j. SOAP/020-0700/2011. Jednalo se o dvě úřední knihy (0,08 bm) a jeden balík (0,01 bm).

K archivnímu fondu cechu krejčích nebyl v minulosti vytvořen inventární soupis. Údaje bylo však možné zjistit z inventáře fondu Cechy Aš (EL NAD 243) pořízeného již roku 1964 Fr. Veselým, L. Hudlickou a J. Slavíkem. Jmenovaný soupis byl ale plný chyb a nepřesností. Kniha učňů a tovaryšů z let 1608–1830 (inv. č. 1) dle původní pomůcky začínala až rokem 1618 a Kniha mistrů je sice datována správně, ale již nereflektuje skutečnost, že se zde nachází prius 1619. Inventární soupis také zaznamenává Knihu zápisů cechu z let 1834–1859. Při revizi roku 1994 bylo však zjištěno, že kniha chybí a tato skutečnost byla potvrzena při generální inventuře roku 2001. Archiválie reflektující znění cechovních statut byla volně vložena v kartonu č. 3 bez jakéhokoliv označení. Z výše uvedených důvodů bylo tedy roku 2011 přistoupeno k novému zpracování.

V archivním fondu Cech krejčích Aš byly archiválie rozdělené na úřední knihy a spisy. Jednotlivé věcné skupiny byly uspořádány chronologicky. Úřední knihy se zachovaly dvě. Starší pochází z roku 1608 a zaměřuje se na osoby spojené s cechovní výrobou. Největší díl zastávají zápisy o přijímaných učních a tovaryších. Druhá úřední kniha se věnuje nově jmenovaným mistrům s odkazem na vykonání mistrovského díla.

Spisový materiál je tvořen dvěma inventárními čísly. Jedná se o opis znění cechovních statut z roku 1655 (inv. č. 3), které Zedtwitzové přislíbili krejčím potvrdit. 33 bodů zcela vymezuje práva, povinnosti, ale také sankce. Pevně je stanoven vzájemný vztah mezi členy cechu. Současně se zachoval doklad o křtu syna Johanna Balthasara Reichla, který byl mistrem cechu.

Při zpracování nebyly vyřazeny žádné jednotliviny nearchivní povahy ani archiválie z důvodu přehodnocení významu. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,09 bm a tvoří jej čtyři inventární čísla.

Po jazykové stránce je archivní fond zcela německý. Fyzický stav všech inventárních čísel je dobrý.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Inventarizovaný archivní fond se zachoval pouze torzovitě a poskytuje informace převážně o osobách pracujících v rámci cechu. Na základě zápisů o členech cechu (inv. č. 1, 2) a jejich osobních dokladů (inv. č. 4), je možné interpretovat a dohledat dědickou praxi ve smyslu přesunu profese z otce na syna. Jelikož se dochovaly záznamy o přijímaných učních a tovaryších a o nově jmenovaných mistrech, lze postupovat tímto způsobem napříč celými generacemi.

K problematice norem cechu se vyjadřují dochovaná statuta z roku 1786 (inv. č. 3). Artikule, vydávané staršími mistry cechu, obsahují ustanovení o povinnostech tovaryšů a mistrů k cechu. Nejenže přináší informace o pravidlech fungování chodu, kvalitě výroby, přijímaných a vyučených členech, ale také nabádají k počestnému chování, k dobré reprezentaci cechu a také sebe prezentaci.

K hlubšímu studiu dějin cechu krejčích v Aši bude potřeba využít i archiválie uložené v dalších archivních fondech. Ve správě SOkA Cheb se nachází také fond Společenstvo obuvníků a krejčích Aš (EL NAD 745). Pro získání komplexního pohledu na problematiku by bylo zapotřebí nahlédnout také do fondu Archiv města Aš (EL NAD 252).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Cheb archivní fond Cech krejčích Aš uspořádala a archivní pomůcku v září až prosinci 2011 sestavila Jana Kolouchová.

Cheb, 14. ledna 2015

PhDr. Jana Kolouchová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Cheb, *Archiv města Aš*, EL NAD 252.

SOkA Cheb, *Společenstvo obuvníků a krejčích*, EL NAD 745.

Literatura

ALBERTI, Karl. *Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirkes I*. Asch : Bezirkslehrervereins Asch, 1934.

ALBERTI, Karl. *Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirkes II*. Asch : Bezirkslehrervereins Asch, 1935.

ALBERTI, Karl. *Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirkes IV*. Asch : Selbstverlag, 1940.

HALLA, Karel a kol. *Umění gotiky na Chebsku*. Cheb : Galerie výtvarného umění v Chebu, 2009.

PÁTROVÁ, Karin. *Řemeslnické cechy v Brandýse nad Labem : polovina 16. – poloviny 19. století*. Stará Boleslav : Oblastní muzeum Praha – východ v Brandýse nad Labem, 2010.

SEDLÁK, Vladimír. O ceších a jejich archivech. *Archivní příručka: sborník přednášek o archivní praxi*, 1948, s. 197–223.

SCHMIDT, Georg. *Zunftordnung der Leinenweber in Neumarkt (1662)*. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 1913, s. 383–392.

SCHULZ, Knut. *Handwerk, Zünfte und Gewerbe. Mittelalter und Renaissance*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2010.

SIEGL, Karl. *Alt-Egerer Zunftleben*. Eger : J. Kobrtsch & Gschihay, 1916.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

Příloha č. 1

Seznam použitých zkratek

bm	běžný metr
č. j.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
fas	fascikly
MNV	místní národní výbor
SOkA	Státní okresní archiv
ukn	úřední knihy

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedm. č
------------	-------	---------------	------------------

I. KNIHY

1	Kniha učňů a tovaryšů cechu krejčích
(Handwerks Buch Eines Ehrbaren Handwerks derer
Schneider, die aufgenommen Lehrjungen befindlichen
sind)
– zápisy o přijímaných učních a tovaryších

Něm., 16 x 19 cm, vazba z lepenky, hřbet a rohy
kožené, torza vázacích tkalounů
Předchozí sign.: 342 H, 158 | 1608–1830 | ukn 1 |
| 2 | Kniha mistrů cechu krejčích
(Meister Buch zu Asch Schneiderzunft; Renovirtes
Handwerks= Buch Eines Erbaren Handwerks
der Schneider darinen Erwarten zubefinden, wie es
vor dießsen gebräuchlich und gehalten worden. 1656)
– jmenný seznam mistrů cechu 1656
– opis starších zápisů o nově přijímaných mistrech
1619–1655
– zápisy o nově jmenovaných mistrech s odkazem
na vykonání mistrovského díla 1656–1858

Něm., 16 x 19,5 cm, vazba z lepenky, hřbet a rohy
kožené
Předchozí sign.: 339 H, 149 | (1619) 1656–1858 | ukn 2 |

II. SPISY

3	Cechovní artikule	(1655) 1786	fas 1
4	Osobní doklad mistra cechu Johanna Balthasara Reichla	1793	fas 1

Název archivní pomůcky:	Cech krejčích Aš
Značka archivního fondu:	Cech krejčích Aš
Časový rozsah:	1608–1858
Počet evidenčních jednotek:	3 (2 úřední knihy, 1 fascikl)
Počet inventárních jednotek:	4
Rozsah v bm:	0,09 (úřední knihy – 0,08 bm, fascikl – 0,01 bm)
Stav ke dni:	14. 1. 2015
Zpracovatel archivního fondu:	PhDr. Jana Kolouchová
Zpracovatel archivní pomůcky:	PhDr. Jana Kolouchová
Počet stran:	13
Počet exemplářů:	5
Schválil:	Mgr. Karel Halla dne 14. 1. 2015–čj. SOAP/020-0039/2015